

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

15 stycznia 2015 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Dyrektywa 93/13/EWG — Zakres stosowania — Umowy konsumenckie —
Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem

W sprawie C-537/13

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litwa) postanowieniem z dnia 7 października 2013 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 14 października 2013 r., w postępowaniu:

Birutė Šiba

przeciwko

Arūnasowi Devėnasowi,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: J. Malenovský, pełniący obowiązki prezesa dziewiątej izby, M. Safjan (sprawozdawca)
i A. Prechal, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 1 października 2014 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu A. Devėnasa przez niego samego, wspieranego przez I. Vėgėlė, advokatas,
- w imieniu rządu litewskiego przez G. Taluntytė, A. Svinkūnaitė, R. Krasuckaitė oraz D. Kriaučiūnasa, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Irlandii przez E. Creedon oraz A. Joyce'a, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez E. Carolana, BL, oraz D. McDonalda, SC,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez M.J. Garcíę-Valdecasas Dorrego oraz A. Gavelę Llopis, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczynę, działającego w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: litewski.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez M. van Beeka, A. Steiblytė oraz J. Jokubauskaitė, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu dotyczącego żądania zapłaty honorarium pomiędzy Birutė Šibą a Arūnasem Devėnasem, działającym w charakterze adwokata.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy dziesiąty, dwunasty, czternasty, szesnasty i osiemnasty dyrektywy 93/13 stanowią:

„bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami [przedsiębiorcami] a konsumentami; przy czym niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich;

[...]

[...] niniejsza dyrektywa dotyczy w szczególności [wyłącznie] warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane [...];

[...]

[...] niniejsza dyrektywa odnosi się również do handlu, przedsiębiorstw i zawodów [działalności zawodowej] o charakterze publicznym;

[...]

ocena nieuczciwego charakteru warunków umowy, zgodnie z wybranymi ogólnymi kryteriami, zwłaszcza w przypadku działalności dotyczącej sprzedaży lub dostaw o charakterze publicznym, zapewniającej usługi o charakterze powszechnym, przy uwzględnieniu solidarności między użytkownikami, muszą być uzupełnione [musi być uzupełniona] środkami umożliwiającymi dokonanie ogólnej oceny różnych interesów; stanowi to wymóg działania w dobrej wierze; przy dokonywaniu oceny działania w dobrej wierze będzie brana pod uwagę zwłaszcza siła pozycji przetargowej stron umowy, a w szczególności, czy konsument był zachęcany do wyrażenia zgody na warunki umowy i czy towary lub usługi były sprzedane lub dostarczone na specjalne zamówienie konsumenta; sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca] spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia [interesy];

[...]

rodzaj towarów lub usług powinien mieć wpływ na ocenę nieuczciwych warunków umownych”.

4 Zgodnie z art. 1 tej dyrektywy:

„1. Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem.

2. Warunki umowy odzwierciedlające [bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

5 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy przewiduje, że:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[...]

b) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem [jej działalnością zawodową];

c) »sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca]« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, która w umowach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach dotyczących handlu, przedsiębiorstwa lub zawodu [w ramach swej działalności zawodowej], bez względu na to, czy należy do sektora publicznego czy prywatnego”.

6 Artykuł 3 ust. 1 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją[c] w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

7 Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

8 Artykuł 5 tej dyrektywy przewiduje:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta [...]”.

Prawo litewskie

- 9 Artykuł 50 Advokatūros įstatymas (ustawy o zawodzie adwokata) z dnia 18 marca 2004 r. (Žin. 2004, nr 50-1632) przewiduje:

„1. W zamian za świadczone na podstawie umowy usługi prawne klienci wypłacają adwokatowi wynagrodzenie uzgodnione przez strony.

[...]

3. Przy określaniu wysokości wynagrodzenia należnego adwokatowi z tytułu usług prawnych należy uwzględnić stopień skomplikowania sprawy, kwalifikacje i doświadczenie zawodowe adwokata, sytuację finansową klienta, a także inne istotne okoliczności”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 10 Birutė Šiba zawarła z A. Devėnasem, działającym w charakterze adwokata, trzy standaryzowane umowy o odpłatne świadczenie usług prawnych, a mianowicie: w dniu 25 lutego 2008 r. umowę, której przedmiotem była obrona interesów B. Šiby w ramach postępowania rozwodowego, podziału majątku oraz ustalenia miejsca zamieszkania dziecka, w dniu 14 listopada 2008 r. umowę dotyczącą obrony jej interesów w postępowaniu o unieważnienie transakcji zawartej przez jej małżonka, a w dniu 21 stycznia 2010 r. umowę, w której B. Šiba zleciła A. Devėnasowi wniesienie apelacji do Klaipėdos apygardos teismas (sądu okręgowego w Kłajpedzie, Litwa) i obronę jej interesów w postępowaniu przed tym sądem.
- 11 We wspomnianych umowach nie określono szczegółowych zasad zapłaty honorarium i terminów, w jakich ta zapłata powinna nastąpić. Nie wymieniono w nich także poszczególnych usług prawnych, w odniesieniu do których wspomniana zapłata honorarium była wymagana, ani odpowiadającego im kosztu świadczeń.
- 12 Ponieważ B. Šiba nie zapłaciła A. Devėnasowi honorarium w wyznaczonym terminie, A. Devėnas złożył do Klaipėdos miesto apylinkės teismas (sądu rejonowego w Kłajpedzie, Litwa) wniosek o wydanie nakazu zapłaty sumy 15 000 litów litewskich (LTL) z tytułu należnego honorarium.
- 13 Postanowieniem z dnia 8 lipca 2011 r. i wyrokiem z dnia 11 kwietnia 2012 r. Klaipėdos miesto apylinkės teismas uwzględnił żądanie A. Devėnasa.
- 14 Birutė Šiba wniosła apelację do Klaipėdos apygardos teismas, którą sąd ten oddalił wyrokiem z dnia 30 października 2012 r.
- 15 Birutė Šiba wniosła od tego wyroku skargę kasacyjną do sądu odsyłającego. W swej skardze kasacyjnej podnosi ona, że sądy niższej instancji nie uwzględniły jej statusu konsumenta, a tym samym, wbrew obowiązującemu w tym zakresie ustawodawstwu krajowemu, nie dokonały wykładni spornych umów na jej korzyść.
- 16 Sąd odsyłający twierdzi, że konieczne jest przeprowadzenie oceny, czy adwokat wykonujący wolny zawód może być zakwalifikowany jako „przedsiębiorca” i czy umowa o świadczenie usług prawnych zawarta przez adwokata z osobą fizyczną stanowi umowę konsumencką wraz ze wszystkimi gwarancjami przynależnymi tej osobie fizycznej.

- 17 W tych okolicznościach Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sąd najwyższy Litwy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy osobę fizyczną będącą odbiorcą usług prawnych na podstawie zawart[ej] z [adwokatem umowy o odpłatne świadczenie usług prawnych] w ramach spraw, które mogą łączyć się z osobistymi interesami osoby fizycznej (rozwód, podział majątku [pomiędzy małżonkami] itd.), należy uważać za »konsumenta« w rozumieniu przepisów [prawa] UE [w dziedzinie ochrony] konsumenta?
  - 2) Czy adwokata będącego przedstawicielem wolnego zawodu (»[liberal] profession« w języku angielskim), [który zawiera] z osobą fizyczną umowę o odpłatne świadczenie usług prawnych, [w której zobowiązuje się on] do świadczenia usług prawnych umożliwiających osobie fizycznej osiągnięcie celów niezwiązanych z [jej działalnością zawodową], należy uważać za »przedsiębiorcę« [w rozumieniu] przepisów [prawa] UE [w dziedzinie ochrony] konsumenta?
  - 3) Czy umowy o odpłatne świadczenie usług prawnych, [zawierane przez adwokata] jako przedstawiciela wolnego zawodu [w ramach jego działalności zawodowej], są objęte zakresem dyrektywy [...] 93/13[...]?
  - 4) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie trzecie: czy klasyfikacja takich umów jako umów konsumenckich powinna odbywać się według kryteriów ogólnych, [czy też] powinny one zostać uznane za umowy konsumenckie na podstawie kryteriów szczególnych? [J]eżeli konieczne jest stosowanie kryteriów szczególnych w celu klasyfikowania takich umów jako umów konsumenckich, [to jakie powinny być te kryteria]?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 18 Poprzez swe pytania, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że ma ona zastosowanie do standaryzowanych umów o świadczenie usług prawnych, takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, zawartych przez adwokata z osobą fizyczną, która działa w celach niezwiązanych z jej działalnością zawodową.
- 19 W tym zakresie należy przypomnieć, że dyrektywa 93/13 ma zastosowanie, jak wynika z jej art. 1 ust. 1 i art. 3 ust. 1, do warunków w „umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem”, które „nie były indywidualnie negocjowane” (zob. podobnie wyrok Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, pkt 18).
- 20 Na mocy motywu dziesiątego dyrektywy 93/13 jednolite normy prawne dotyczące nieuczciwych warunków powinny odnosić się do „wszelkich umów” zawieranych pomiędzy przedsiębiorcami a konsumentami, zgodnie z definicjami zawartymi w art. 2 lit. b) i c) dyrektywy 93/13 (zob. wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 29).
- 21 Tak więc dyrektywa 93/13 definiuje umowy, do jakich ma zastosowanie, poprzez odniesienie do statusu kontrahentów, w zależności od tego, czy działają oni w ramach swojej działalności zawodowej, czy też nie (wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, EU:C:2013:341, pkt 30).
- 22 Owo kryterium odpowiada założeniu, na jakim opiera się system ochrony ustanowiony przez dyrektywę, a mianowicie że konsument znajduje się w słabszej pozycji niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i stopnia poinformowania, a w związku z tym godzi się on na warunki umowne sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść (wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, EU:C:2013:341, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 23 W odniesieniu do umów o świadczenie usług prawnych takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym należy podnieść, że w dziedzinie usług adwokackich co do zasady istnieje nierówność między „klientami-konsumentami” a adwokatami, spowodowana w szczególności asymetrią informacji pomiędzy tymi stronami. Adwokaci dysponują bowiem wysokim poziomem wiedzy fachowej, którą niekoniecznie posiadają konsumenci, w związku z czym konsumenci mogą mieć trudności w ocenie jakości usług świadczonych na ich rzecz (zob. podobnie wyrok Cipolla i in., C-94/04 i C-202/04, EU:C:2006:758, pkt 68).
- 24 A zatem adwokat, który, tak jak w sprawie w postępowaniu głównym, w ramach swej działalności zawodowej świadczy odpłatnie usługi prawne na rzecz osoby fizycznej działającej w celach prywatnych, jest „przedsiębiorcą” w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13. Umowa odnosząca się do świadczenia takich usług podlega w konsekwencji reżimowi tej dyrektywy.
- 25 Takiego stwierdzenia nie podważa publiczny charakter działalności adwokatów, ponieważ art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13 dotyczy każdej działalności zawodowej „bez względu na to, czy należy [ona] do sektora publicznego czy prywatnego” oraz, jak przewiduje motyw czternasty tej dyrektywy, ma ona zastosowanie „również do handlu, przedsiębiorstw i zawodów [działalności zawodowej] o charakterze publicznym”.
- 26 W wypadku gdy adwokat w ramach stosunków umownych ze swoimi kontrahentami decyduje się na stosowanie standaryzowanych warunków sporządzonych uprzednio przez niego samego lub przez organy jego izby zawodowej, to zgodnie z wolą adwokata dochodzi do włączenia wspomnianych warunków bezpośrednio do danych umów.
- 27 Jeśli adwokaci dobrowolnie decydują się na zastosowanie takich standaryzowanych warunków, które nie odzwierciedlają bezwzględnie obowiązujących przepisów ustawowych i wykonawczych w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, to nie można ponadto twierdzić, że zastosowanie tej dyrektywy może godzić w szczególny charakter stosunków pomiędzy adwokatem a jego klientem i naruszać zasady wiążące się z wykonywaniem zawodu adwokata.
- 28 W świetle wyznaczonego w dyrektywie celu polegającego na ochronie konsumentów publiczny lub prywatny charakter działalności przedsiębiorcy, podobnie jak szczególne zadania, które przedsiębiorca ten realizuje, nie mogą bowiem rozstrzygać o samej możliwości zastosowania wspomnianej dyrektywy (zob. analogicznie wyrok *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, EU:C:2013:634, pkt 37).
- 29 Jak podniosła w tym zakresie Komisja Europejska podczas rozprawy, wykluczenie z zakresu zastosowania dyrektywy 93/13 licznych umów zawartych przez „klientów-konsumentów” z osobami wykonującymi wolne zawody, charakteryzujące się niezależnością i wymogami deontologicznymi, jakim podlegają ci usługodawcy, pozbawiłoby wszystkich tych „klientów-konsumentów” ochrony przyznanej przez wspomnianą dyrektywę.
- 30 W szczególności okoliczność, że adwokaci w ramach prowadzonej przez siebie działalności są zobowiązani do zachowania poufności w ramach swoich stosunków z „klientami-konsumentami”, nie stanowi przeszkody dla stosowania dyrektywy 93/13 w odniesieniu do standaryzowanych warunków umów dotyczących świadczenia usług prawnych.
- 31 Warunki umowne, które nie są przedmiotem negocjacji indywidualnych, a w szczególności te, które są sporządzone w celu ich uogólnionego stosowania, nie zawierają bowiem jako takie informacji spersonalizowanych dotyczących klientów adwokatów, których ujawnienie mogłoby naruszyć obowiązek zachowania poufności związany z wykonywaniem zawodu adwokata.

- 32 Co prawda szczególne sformułowanie warunku umownego, zwłaszcza tego, który dotyczy szczegółowych zasad odnoszących się do honorarium adwokata, mogłoby, przynajmniej przypadkowo, prowadzić do ujawnienia niektórych z tych aspektów stosunku pomiędzy adwokatem a jego klientem, które powinny pozostać poufne, jednakże warunek taki byłby negocjowany indywidualnie, a tym samym, jak wynika z pkt 19 niniejszego wyroku, nie jest objęty zakresem stosowania dyrektywy 93/13.
- 33 Niemniej jednak, aby ocenić nieuczciwy charakter warunków umów objętych zakresem stosowania dyrektywy 93/13, należy uwzględnić rodzaj usług, które są przedmiotem tych umów, zgodnie z art. 4 ust. 1 tej dyrektywy, wykładanym w świetle jej motywu osiemnastego. W rezultacie ocenę tę powinien przeprowadzić sąd krajowy z uwzględnieniem wspomnianego rodzaju usług i z odniesieniem, w czasie zawierania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem (zob. podobnie wyrok Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 71; a także postanowienie Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, pkt 29).
- 34 Tak więc w odniesieniu do umów dotyczących usług prawnych takich jak umowy rozpatrywane w postępowaniu głównym do sądu odsyłającego należy uwzględnić szczególny rodzaj tych usług w ramach przeprowadzanej przez ów sąd oceny prostego i zrozumiałego charakteru warunków umownych, zgodnie z art. 5 zdanie pierwsze dyrektywy 93/13, a na mocy art. 5 zdanie drugie – interpretowanie tych warunków w razie wątpliwości w sposób najbardziej korzystny dla konsumenta.
- 35 W świetle powyższych ustaleń na przedstawione pytania należy odpowiedzieć, iż dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że ma ona zastosowanie do standaryzowanych umów o świadczenie usług prawnych, takich jak umowy rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, zawartych przez adwokata z osobą fizyczną, która działa w celach niezwiązanych z jej działalnością zawodową.

W przedmiocie kosztów

- 36 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

Dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że ma ona zastosowanie do standaryzowanych umów o świadczenie usług prawnych, takich jak umowy rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, zawartych przez adwokata z osobą fizyczną, która działa w celach niezwiązanych z jej działalnością zawodową.

Podpisy